

Organització obrera i reacció patronal: la vaga del tèxtil de 1913*

per Soledad Bengoechea

RESUM:

La feminització de la mà d'obra, la diversitat d'horaris i l'incompliment per part dels empresaris de les lleis protectoras del treball femení i infantil foren el teló de fons de la gran «vaga de les sis setmanes» que va tenir lloc a Catalunya al sector del tèxtil l'estiu de 1913. La reivindicació de la reducció de la jornada laboral fou el desencadenant més concret. Malgrat l'oposició d'una part de la patronal, el govern va emetre un reial decret mitjançant el qual es regulava la jornada de treball al sector. Però quan l'atur acabà, la majoria dels patrons declararen un locaut. La vaga va decebre una bona part dels obrers barcelonins, així com els del sector del gènere de punt en general, que treballaven en millors condicions que els altres, però les reformes assolides van satisfer la resta dels obrers arreu de Catalunya.

PARAULES CLAU:

Organitzacions patronals, indústria tèxtil, vagues, treball femení, locaut.

ABSTRACT:

The feminization of the work force, the practice shift work, and the employers' non compliance with the laws regarding women and child work constitute the background to the great 'six-week-strike' affecting the textile industry which took place in Catalonia in the summer of 1913. The workers' demand of a reduction in their working hours was the direct triggering factor. Despite the opposition of a section of the employers' organization, the Government issued a Royal Decree regulating the length of the working day in the industry. By the time the strike ended, however, most of the employers started a lock-out. The outcome of the strike disappointed a large part of the Barcelona workers as well as those in the knitwork sector in general, whose work conditions were better than those of the rest, but the reforms achieved satisfied all the other textile workers elsewhere in Catalonia.

KEY WORDS:

Employers' organizations, textile industry, strikes, women's work, lock-out, Catalonia.

* Vull mostrar el meu reconeixement a la professora Cristina Borderías, directora del Grup de Recerca «Treball, Institucions i Gènere» de la UB, per haver-me suggerit el tema d'aquest estudi. El meu agraïment també al company d'aquest grup, el professor Carles Enrech, per les seves informacions relatives a aquest treball. Aquest article s'ha fet en el marc del projecte «Plan Nacional de I+D+I (2004-2007): Acción Estratégica sobre Fomento de Igualdad de Oportunidades entre mujeres y hombres».

Introducció

El 24 d'agost de 1913, el ministre de la Governació, el liberal Santiago Alba, dictà un reial decret que fixava les 3.000 hores anuals de treball per als treballadors d'ambdós sexes de les indústries tèxtils de tot Espanya, oferia un augment del preu de treball a preu fet proporcional a la reducció de la jornada i es comprometia a fer complir gradualment la llei decretada l'any anterior sobre el treball nocturn femení.¹ Amb aquest seguit de reformes, les autoritats governatives intentaren posar fi a un esdeveniment que no tenia parangó: una imponent vaga al sector del tèxtil que va tenir lloc a Catalunya l'estiu de 1913. L'atur començà a la indústria de l'art fabril, a la qual es va adherir després els treballadors del ram de l'aigua i els del gènere de punt.

Unes dades relatives al conflicte permeten adonar-se de la seva dimensió: els aturs es van iniciar el 28 de juliol, dos dies abans que els dirigents sindicals donessin l'ordre de vaga general en el sector del tèxtil, i es van perllongar fins el 15 de setembre, malgrat que des del 24 d'agost la junta directiva del sindicat La Constància, constituït uns mesos abans a la barriada barcelonesa del Clot i de tendència anarcosindicalista, ja havia ordenat que es tornés al treball.² El punt culminant del conflicte fou el 9 d'agost, data en què a Barcelona hi havia 256 fàbriques i 24.030 obrers en atur. Sembla que en aquesta localitat es va assolir el nombre límit de 26.500 treballadors en vaga, dels quals 22.000 eren dones i 4.500 homes (d'un total de 47.872). A tot Catalunya, el nombre de vaguistes arribà a 63.000 (d'un total de 333.502 treballadors d'ambdós sexes, inclosos els del ram de l'aigua).³ Tot i els esforços dels anarcosindicalistes, les xifres indiquen que en cap moment el conflicte es va generalitzar. Tanmateix, la vaga fou una de les més importants del segle XX i afectà principalment les comarques que comprenien Barcelona ciutat i zones properes. Malgrat que els empresaris es van negar a dialogar directament amb els dirigents sindicals i que el desplegament de les forces de la Guàrdia Civil i de l'exèrcit va ser important, l'aturada va ser relativament pacífica. Les pàgines de la premsa, però, destaquen que la repressió fou important i que es van registrar nombroses detencions.⁴

Segons Albert Balcells, la vaga va decebre una bona part dels obrers del tèxtil barcelonins i del sector del gènere de punt, que treballaven en millors condi-

1. *El Trabajo Nacional*, setembre de 1913; *Boletín de la Cámara de Comercio y Navegación de Barcelona*, setembre de 1913, 1.

2. S. BENGOCHEA, *Les dècades convulses, Igualada com a exemple*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, 80-95.

3. Les xifres de vaguistes a A. BALCELLS, «Condicions laborals de l'obra a la indústria catalana», *Recerques* 2, 141-159 (151-152). No disposem de dades sobre el nombre de treballadors del tèxtil per a 1913 les que oferim són de 1920 i s'han estret de l'obra de P. GABRIEL, «La població obrera catalana, ¿una població industrial?», *Estudios de Historia Social* 32-33, 1983, 192-259 (223).

4. *El Diario Mercantil*, 8 d'agost de 1913.

cions, però les millores assolides van satisfer els de la resta de Catalunya. D'altra banda, el conflicte va enfortir la sindicació obrera: el nou sindicat barceloní, La Constància, afiliava, l'abril de 1913, uns 2.000 associats i, en acabar l'atur, la xifra havia arribat als 18.000.⁵

Des de fa anys, tant pel seu plantejament, com per la seva durada i extensió, el conflicte, conegut com «la vaga de les sis setmanes», i la decisió del govern d'estatuir aquest reial decret, han atret l'atenció de sociòlegs i historiadors.

Només dos anys després dels esdeveniments, Miguel Sastre i Sanna féu un estudi en el qual recollia el moviment de l'atur i el nombre de detinguts amb el qual es va saldar.⁶ Més tard, Albert Balcells confeccionà una obra en la qual va seguir els detalls dels incidents al temps que oferia dades sobre el nombre de vaguistes i detallava les xifres de dones i homes que el protagonitzaren⁷; i, anys després, féu un altre treball en el qual també presentava dades sobre el conflicte.⁸ En una tesi doctoral inèdita, Pere Gabriel va dedicar igualment algunes de les seves pàgines a analitzar el succés.⁹ Per la seva banda, Angel Smith va parlar també dels inicis i el desenvolupament de l'atur,¹⁰ i anys més tard, es va apropar de nou al conflicte afirmant que les dones havien intervingut de manera molt activa en els mítings sindicals, tot i que el sindicat del ram s'havia construït sota la preeminència dels treballadors masculins.¹¹ L'autora d'aquest estudi redactà una comunicació que va versar també sobre aquest conflicte, però va centrar l'atenció en la participació femenina.¹² Recentment, Carles Enrech ha resituat la interpretació de l'atur en posar de manifest com aquest fou la demostració de la protesta de la dona obrera contra una organització del treball desfavorable als seus interessos.¹³

El present treball pretén oferir noves dades sobre la vaga de 1913 a l'enfocar la recerca des d'una òptica distinta de l'habitual: des de l'anàlisi de les actituds

5. BALCELLS, «Condicions laborals...», 153.

6. M. SASTRE I SANNA, *Las huelgas en Barcelona y sus resultados durante los años 1910 a 1914, ambos inclusive*, Barcelona, Imp. Barceloneta, 1915, 212.

7. BALCELLS, «Condicions laborals...», 141-159.

8. A. BALCELLS, «Violencia y terrorismo en la lucha de clases en Barcelona de 1913 a 1923», *Estudios de Historia Social*, 1987, 42-43.

9. P. GABRIEL, *Classe obrera i sindicats a Catalunya, 1903-1920*, tesi doctoral, 4 vols. Barcelona, UB, Facultat de Ciències Econòmiques, 1981, 544-551.

10. A. SMITH, «La guerra de las continuas. Cambio tecnológico y estrategias sindicales en la industria algodonera catalana, 1889-1994», *Sociología del Trabajo* 24, 1995, 121-151.

11. A. SMITH, «Industria, oficio y género en la industria textil catalana, 1833-1923», *Historia Social* 45, 2003, 79-99 (79).

12. S. BENGOCHEA, «Mujeres en lucha: la huelga del textil de 1913 en Cataluña», *La historia de las mujeres: perspectivas actuales. XIII Coloquio Internacional AEIHM*, UB, 2006.

13. C. ENRECH, «Conflictivitat, gènere i racionalització del temps de treball (1891-1919)», M. LLONCH (ed.), *Treball tèxtil a la Catalunya contemporània*, Lleida, Pagès editor, 2004, 105-107, C. ENRECH, «Género y sindicalismo en la industria textil (1836-1923)», C. BORDERÍAS (ed.), *Género y Políticas del Trabajo en la España Contemporánea, 1836-1936*, Barcelona, Icaria editorial, 2007, 127-162.

empresarials. Juntament amb la classe obrera, els industrials van ser els protagonistes destacats durant i després del conflicte, ja que van decretar un locaut. Amb l'estudi de les actituds i estratègies adoptades pels patrons es pretén aportar evidències i modulacions distintes d'una qüestió que va resultar crucial per a la història de la Catalunya del segle XX.

Per elaborar aquest article s'ha recorregut als fons arxivístics generats per les organitzacions patronals catalanes —actes, memòries, butlletins...—, i a llibres i revistes de l'època. També s'han consultat alguns exemplars del *Diario de Sesiones de Cortes*. L'estudi s'estructura en tres parts: una introducció, vuit subapartats i unes conclusions. El primer subapartat analitza algunes de les interpretacions que hi ha sobre el conflicte, i mostra com les últimes anàlisis assenyalen com a primera causa de l'atur les reformes dutes a terme al sector del tèxtil a finals del segle XIX que anaren feminitzant la mà d'obra, la qual cosa va suposar la doble jornada de treball femení; apunta, també, com la diversitat d'horaris i l'incompliment empresarial de les lleis protectores de dones i nens també van ser factors determinants perquè la vaga esclatés. Aquest apartat incideix també en la interpretació que un dirigent patronal va fer sobre les raons del conflicte. El segon explica quines van ser les reivindicacions dels obrers i com el rebuig patronal a aquestes fou el detonant que va ocasionar l'esclat de la vaga. El tercer exposa la rebel·lia d'una part dels patrons —sobretot dels de la Muntanya— davant la decisió del govern de respondre al succés amb un reial decret que regularitzava la jornada laboral del tèxtil, rebel·lia que va ocasionar la declaració d'un locaut parcial. El quart analitza la posició dels obrers davant d'aquest decret, la seva decisió d'incorporar-se al treball i la manera com es van trobar davant d'un locaut. El cinquè gira a l'entorn del final del conflicte i de les postures de diferents sectors de l'empresariat respecte al decret. El sisè examina les respostes que, tant des d'algunes associacions patronals, com obreres, es van donar a la informació que l'Institut de Reformes Socials va obrir sobre el reial decret. El setè explica com, a conseqüència de la vaga i del decret, la patronal del tèxtil es va organitzar en una associació de resistència unitària. El vuitè parla de dos projectes: un de reglament i un de llei. Aquest estudi finalitza amb unes succintes conclusions.

Interpretacions sobre les raons de la vaga

Segons assenyalava l'historiador Carles Enrech, les causes d'un conflicte que va donar lloc a la instauració del reial decret citat es troben principalment en les reformes que es portaren a terme a finals del segle XIX al sector del tèxtil. Reformes que van consistir bàsicament a substituir els filadors per filadores i els teixidors per teixidores. La gran vaga de la qual tractarem no fou pròpiament un conflicte de sindicalisme d'ofici, ja que, tot i que es reclamava el reconeixement de la societat obrera, va posar en primer pla el fenomen de la feminització de la indústria de filats i teixits.

La feminització progressiva de la mà d'obra tèxtil va tenir com a marc les zones de Barcelona i el Pla (precisament on més rellevància va tenir la vaga). Allí, a les fàbriques cotoneres, durant el període 1887-1913 la proporció de mà d'obra femenina es va situar entre el 65% i el 80%. Aquest procés feia cada vegada menys freqüent que els homes d'aquests indrets treballessin també en el tèxtil.

Al temps que es produïa el fenomen de feminització d'aquesta indústria, els ritmes de treball patien un constant augment. Si a finals del segle XIX els teixidors mecànics portaven dos telers, a la primera dècada del segle XX la major part de les teixidores n'havien de portar tres o quatre. L'increment de l'esforç laboral es produïa precisament en un sector on la jornada laboral era la més llarga de tota la indústria catalana, amb onze hores diàries al Pla i dotze o més a la Muntanya. Per a les obreres d'aquestes zones, amb l'ampliació dels ritmes de treball la doble jornada laboral i domèstica que havien de suportar esdevenia insuportable. Com ja s'ha posat de manifest, les últimes valoracions sobre les causes de la vaga manifesten que aquesta no va respondre a la tipologia del típic conflicte d'ofici, sinó que fou la manifestació del descontentament de l'obra contra una organització del treball gens favorable als seus interessos.¹⁴

En un context de feminització de la indústria tèxtil, propiciada pels reformistes espanyols, el 13 març de 1900 s'havia promulgat una llei que establia unes tèbies reformes respecte al treball de les dones i els nens (les obreres no podrien treballar durant les tres setmanes posteriors al part; els menors d'ambdós sexes menors de deu anys no serien admesos en cap tipus de feina...). D'altra banda, una altra llei emesa el 1912 havia establert que el treball nocturn femení quedaria prohibit gradualment. Aquesta mesura va tenir repercussions entre la classe obrera. Certs sectors de l'obrerisme masculí es mostraven favorables a l'aplicació de la llei, perquè les dones significaven una competència important a l'hora de cobrar uns salaris gairebé la meitat que els seus. En canvi, moltes treballadores, sobretot les casades amb fills, consideraven que la jornada nocturna era perfecta per compaginar-la amb la feina domèstica diürna. Tanmateix, en general els treballadors i les treballadores del tèxtil coincidien en un punt: s'havia de posar fi a la desigualtat d'horaris. A més d'aquesta diversitat horària, certs sectors obrers i grups progressistes denunciaven que els industrials no complien algunes de les reformes esmentades. Després de la vaga, l'inspector general de Barcelona posat per l'Institut de Reformes Socials deia el següent:

«Y así debe ser, por lo menos, respecto a la duración de la jornada nocturna, que se cita en particular, toda vez que precisamente la huelga tuvo su origen en la discrepancia en dicha jornada entre las fábricas del interior de esta capital, que era de cuarenta y ocho horas semanales, y la de los suburbios, en que alcanzaba a cincuenta y cuatro y cincuenta y seis horas, lo cual entendían los obreros de las primeras, que

14. ENRECH, «Conflictitat, gènere i racionalització...», 105-107.

en gran parte constituyen el núcleo de la Sociedad La Constancia, que les perjudicaba, y pretendieron conseguir de las segundas la reducción de la jornada a las cuarenta y ocho horas, alegando que así lo previene la ley de 13 de marzo de 1900».¹⁵

I els representants de la Unió Professional d'Obrers Filadors, Teixidors i Similars de Barcelona, societat que formava part de la Federació Social Obrera Catòlica, responien així a una informació oberta per l'Institut de Reformes Socials:

«Y sabe ese Instituto que uno de los motivos de la huelga última fue la violación perenne, sistemática, por parte de algunos fabricantes, de las Leyes de descanso en domingo y sobre trabajo de mujeres y niños».¹⁶

Fins aquí hem esmentat les últimes interpretacions que els historiadors actuals i algunes fonts de l'època han formulat al voltant de les causes que ocasionaren aquest atur. Tanmateix, la consulta de certs documents de les organitzacions patronals d'aquells anys ens ha ofert una visió diferent de les causes que provocaren el conflicte.

En mig de la vaga, durant l'agost de 1913, a diverses publicacions de Barcelona i altres zones de Catalunya implicades en el conflicte es va publicar un escrit signat per Josep Muntadas, gerent de la important empresa tèxtil barcelonina La España Industrial. L'informe d'aquest empresari és molt significatiu perquè, a més de ser un important industrial, era també un dels dirigents patronals més destacats de Catalunya i figura rellevant dins del Foment del Treball Nacional. Entre altres coses, el document deia el següent:

«A los obreros se les ha obligado a la huelga por medio de coacciones de misterioso origen. Por escritos de sociedades obreras extranjeras llegados a nuestro poder sólo sabemos que el conflicto fue provocado simultáneamente en los Centros fabriles de Francia, Italia y de nuestra región, y en términos tan análogos que su coincidencia induce a sospechar un acuerdo que no ha nacido aquí».¹⁷

El paràgraf anterior ens ofereix una interpretació del conflicte segons la qual la classe obrera no havia estat responsable de l'atur. Així, el problema no tindria arrels internes, sinó externes als obrers i fins i tot als empresaris. La informació que aquest industrial ofereix obeeix probablement a un somni patronal: el d'un proletariat que només ocasionava conflictes quan estava influenciat per «coaccio-

15. *La jornada de trabajo en la industria textil*, Madrid, Instituto de reformas sociales / Imprenta de la sucesora de M. Minuesa de los Ríos, 1914, 423-424. La posició dels empresaris davant aquestes lleis a S. BENGOCHEA, «Los empresarios catalanes ante los proyectos de ley regulando el trabajo de las mujeres (1855-1912)», CRISTINA BORDERIA (ed.); *Género y Políticas del Trabajo...*, 97-125.

16. *La jornada de trabajo...*, 204.

17. *El Pla del Bages*, 29 d'agost de 1913.

nes de misterioso origen». Muntadas va obviar que la societat catalana es trobava davant d'una de les primeres vagues més importants portades a terme per la Confederació Nacional del Treball (CNT), organisme que s'havia creat feia poc temps i que havia organitzat els treballadors del tèxtil en la Federació Regional de l'Art Fabril a Catalunya, coneguda com La Constància, promotora del conflicte.

Les condicions laborals de La Constància i l'esclat de la vaga

Les diverses interpretacions que hi ha sobre l'origen de la vaga de 1913 han estat examinades a l'apartat anterior. Malgrat que en alguns aspectes puguin resultar reincidents, sembla interessant conèixer també les demandes concretes dels obrers, la negativa de les quals va ser, en última instància, el motor que provocà l'atur.

Amb una gran participació de dones, la majoria de la classe treballadora al sector del tèxtil, s'havia constituït el sindicat La Constància. Quan estava en procés de formació, durant el mes de gener de 1913, el governador civil, José Francos Rodríguez, un home de tarannà liberal,¹⁸ va celebrar una conferència amb els representants d'aquest sindicat per a tractar de les noves bases de treball que l'associació havia presentat als patrons. S'hi feia constar que, a causa principalment del desenvolupament que la maquinària havia experimentat durant els últims 30 anys, que havia produït un 80 per cent d'augment de la producció, una gran quantitat de treballadors fabrils es trobaven en atur. El sindicat creia equitatiu transformar la jornada d'onze hores que es treballava en aquell sector en nou dies laborables, exceptuant els dissabtes, que seria de cinc hores.

Igualment, en el document s'argumentava que, a causa de l'encariment dels articles de primera necessitat, els salaris resultaven insuficients per a cobrir les necessitats de vida dels obrers, i, en conseqüència, es demanava que fos augmentada en un 40 per cent la retribució de la mà d'obra a preu fet, i en un 25 per cent la dels jornals.

A més, en aquests punts es reclamava que es complís la llei que des de l'any anterior començava a regular el treball nocturn femení i que els patrons reconeguessin personalitat al sindicat. El manifest de La Constància denunciava que les dones que feien el torn de nit empraven nou hores en lloc de les màximes legals de vuit, mentre que les obreres dels voltants de la ciutat i de les comarques properes feien jornades nocturnes de 54 i 56 hores setmanals. Els signants de les bases volien acabar amb la diversitat d'horaris. Per últim, es demanava que els patrons reconeguessin el sindicat.¹⁹

18. Per a les dades sobre Francos, vegeu, P. GÓMEZ APARICIO, *Historia del periodismo español. De las guerras coloniales a la Dictadura*, Madrid, Editora Nacional, 1974.

19. BALCELLS, «Condicions laborals de l'obrera...», 151; ENRECH, «Género y sindicalismo...», 115.

El termini concedit als patrons per a respondre si acceptaven o no les bases finalitzava el dia 21 de gener. De no accedir a les peticions citades, s'amenaçava amb la vaga.

La plataforma reivindicativa dels obrers es va presentar a la patronal catalana per excel·lència, el Foment del Treball Nacional. Els seus directius van valorar que, si s'escurçava la jornada laboral en el tèxtil català, els industrials quedarien en desigualtat de condicions respecte als de la resta d'Espanya. Per tant, el president de la corporació, el republicà Eduard Calvet, i el seu vicepresident, Josep de Caralt,²⁰ com la majoria de delegats de l'associació, es van negar a entrar en contacte amb el sindicat obrer al·legant sobretot una raó: que els estatuts de la corporació li prohibien actuar com una societat de resistència. Així ho exposava el seu secretari, Guillem Graell:

*«El Fomento no es una sociedad de resistencia, y tenía que inhibirse en estas cuestiones, y, en todo caso, mediar para ver de encontrar alguna fórmula conciliatoria [...] a esta entidad sólo hay que dirigirse para cuestiones arancelarias y tributarias y algunas otras [...]».*²¹

Davant la imminència d'un atur, el governador civil s'oferí com a mitjancer. Va començar a entrevistar-se amb dirigents obrers i del Foment del Treball Nacional. Tanmateix, en fracassar les converses els obrers decidiren convocar la vaga.²²

La documentació indica que la primera fàbrica afectada per l'atur, a finals del juliol, estava instal·lada a la barriada barcelonesa de Sants. Hi treballaven 300 obrers d'ambdós sexes, dels quals, uns 50, es van resistir a entrar a treballar. En aquest primer conflicte ja es va posar en relleu l'actitud desafiant que les obreres adoptarien durant tot l'atur, ja que algunes s'enfrontaren a les que s'oposaven a l'inici de la vaga. L'altercat va finalitzar quan hi intervingué la Guàrdia Civil. A mesura que transcorrien els dies, el conflicte anà adquirint grans proporcions.²³

Per tal d'estendre l'atur, dirigents anarcosindicalistes barcelonins, com el conegut Salvador Seguí, varen sortir de la ciutat comtal envers les poblacions industrials més importants. A Terrassa, per exemple, Seguí hi va fer un míting i va aconseguir que la majoria dels treballadors del tèxtil secundessin la vaga.

20. El comte de Caralt era del partit liberal; més tard, passà a militar a la Unió Monàrquica Nacional. El 1918 fou ministre d'Hisenda. Estava implicat en el conflicte, ja que des del 29 de juliol havien abandonat la feina els 1.400 obrers i obreres de la seva fàbrica situada a l'Hospitalet i els 800 homes i les 100 dones col·locats a la seva empresa de Sants.

21. Les dades sobre el Foment a *El Trabajo Nacional*, setembre, 1913, 224-228. La cita de Graell a *La jornada de trabajo...*, 14.

22. *El Eco de la Industria*, 17 i 19, 1913, 294-295.

23. Una informació detallada de la vaga a *La jornada de trabajo...*, 463-617.

Pocs dies després, el 2 d'agost, una representació dels patrons del Pla acudiren al Govern Civil. Els fabricants van acceptar la iniciativa del governador de sol·licitar al govern que vingués a Barcelona una representació de l'Institut de Reformes Socials per tal que recollís les pretensions dels obrers i dels patrons. Però aquesta proposta no va portar-se a terme perquè alguns dirigents obrers s'hi van oposar, ja que acusaven aquesta institució de parcialitat.²⁴

Amb la pretensió de donar un gir a l'atur i declarar la vaga general, una setmana després, en mig de la vaga, els obrers oferiren la direcció del conflicte a la Confederació Regional del Treball, és a dir, als anarcosindicalistes. Al dia següent, el governador ordenava detenir la junta directiva d'aquest sindicat.

La premsa diària de l'època, sobretot *El Diario Mercantil*, ha deixat constància de l'actitud bel·ligerant que les dones van adoptar durant aquell esdeveniment. El dia 13 d'agost, per exemple, aquest diari explica que, algunes tardes, les vaguistes iniciaven una manifestació des de la plaça de Catalunya que baixava després per les Rambles barcelonines. Anaven pel centre de la via, agafades del braç i en formació de quatre en quatre. A mesura que la marxa avançava, el nombre d'obreres augmentava. Per les voreres de les Rambles anaven els homes. Quan la marxa arribava davant de les dependències del Govern Civil, el nombre de treballadores podia ascendir a les dues mil. En alguna ocasió, un grup de dones pujà a parlamentar amb el governador.

La rebel·lia que les dones van mostrar durant el conflicte no era pas nova. Des de mitjan segle XIX, en moments de vagues, les dones eren les que es manifestaven davant les portes de les fàbriques, les que perseguïen les esquiroles, les escridassaven, els hi tallaven les trenes i les agredien. També s'enfrontaven a la Guàrdia Civil, que en ocasions portaven reforços per a protegir els treballadors de les empreses que continuaven obertes. Les obreres solien comptar amb la col·laboració dels joves i infants de la família, especialment quan llançaven pedres o increpaven les forces de l'ordre.

Durant i després del conflicte, la repressió emprada envers els vaguistes va ser molt dura. En algunes ciutats fabrils, com ara Terrassa, la Guàrdia Civil va detenir els dirigents sindicals i clausurà els locals obrers. Alhora, els patrons acomiadaren els vaguistes implicats. La Federació Obrera terrassenca va sortir molt perjudicada del conflicte, ja que alguns dels seus membres més actius foren condemnats a l'exili.²⁵

Govern, patrons i reial decret

Després de negar-se a negociar les bases presentades per La Constància, un cop iniciada la vaga, davant la incertesa sobre l'envergadura que podia assolir,

24. *El Diario Mercantil*, 2 d'agost de 1913.

25. DD.AA., *Història de Terrassa en el segle XX, 1867-1993*, Terrassa, Caixa de Terrassa, 1993-1994, 106.

els dirigents empresarials Eduard Calvet, president del Foment del Treball Nacional i Lluís Sedó,²⁶ president de la Cambra d'Indústria, juntament amb alguns empresaris del Pla, van començar a mantenir converses, primer, amb el governador civil, i, després, amb el govern. Davant del temor que provocava l'esclat d'un conflicte en el sector industrial més important de Catalunya, els industrials mostraren la seva conformitat a parlamentar amb al govern, al qual sempre acusaven de no entendre els problemes dels catalans. La decisió unitària presa pel govern, el governador civil i els dirigents industrials es va plasmar en les bases del reial decret citat, que regularien la jornada laboral en el tèxtil de tot Espanya. Amb aquesta actitud el govern va mostrar que estava obert a les demandes d'aquests fabricants, alhora que tractava de posar fi a un conflicte que amenaçava amb generalitzar-se.²⁷

El decret es va publicar a la *Gaceta* el 25 d'agost de 1913. Establia, com a jornada màxima, les seixanta hores setmanals —a Espanya la jornada legal en el tèxtil era d'onze hores diàries des de la llei de març de 1900—, és a dir, tres mil hores a l'any. Tanmateix, no especificava com es feia el còmput d'aquestes tres mil hores o quin horari s'aplicava en les setmanes amb cinc o menys dies laborals. Aquesta indefinició generaria un gran nombre de problemes entre empresaris i treballadors.²⁸ Tot seguit de publicar-se el reial decret, es dictaria un reglament en el qual estarien estipulats els punts de l'esmentat decret. L'Institut de Reformes Socials elaboraria el reglament.²⁹

La notícia de la proclamació del decret no va sorprendre als dirigents patronals abans citats, ja que havien estat còmplices de les autoritats en la seva elaboració. Els empresaris del tèxtil no disposaven d'una federació de resistència unitària (es va fundar després, en el mes d'octubre), per la qual cosa la veu cantant dels fabricants durant el conflicte la portà el Foment del Treball Nacional i, en menor mesura, la Cambra d'Indústria. Aquesta actitud pactista de Calvet i Sedó, i la seva actuació durant la vaga, mantenint-se en contacte permanent amb el governador civil i amb el govern, els va suposar l'animadversió de molts socis d'aquestes entitats.

Entre els industrials que no estaven d'acord amb les resolucions que havia pres el govern, de comú acord amb els dirigents empresarials i el governador, la notícia de l'establiment del reial decret creà polèmica. Les opinions estaven dividides, sobretot entre els empresaris del Pla i els de la Muntanya. Aquests últims eren els qui es mostraven més desfavorables al decret, entre altres coses perquè no s'havien vist afectats per la vaga, ja que en aquella zona els sindicats encara no tenien implantació. Al si del Foment, que acollia els empresaris

26. Sedó era un dels propietaris de la important colònia tèxtil Sedó, situada al Baix Llobregat.

27. *El Trabajo Nacional*, setembre de 1913. *Boletín de la Cámara de Comercio y Navegación de Barcelona*, setembre de 1913, 1.

28. *La jornada de trabajo...*, 550.

29. *Diario de Sesiones de Cortes*, apèndix 3r al núm. 9, 22 de maig de 1916.

d'ambdues zones, hi va haver fortes discussions. Molts socis de l'entitat, ressentits perquè el reial decret fou conseqüència de les negociacions que el seu president havia sostingut amb el governador i amb el govern, es van posar en contra d'aquest industrial. Va ser tanta l'animadversió, que Calvet presentà la dimissió, i va ser rellevat pel comte de Caralt, el qual, com s'ha dit, mantenia les seves empreses tancades per disconformitat amb els seus obrers.³⁰

Quelcom semblant va ocórrer al si de la Cambra d'Indústria. El seu president, Lluís Sedó, al·legant la reacció que alguns membres de l'entitat van tenir davant la seva decisió de sol·licitar al govern una solució pacífica al conflicte, presentà la dimissió. Sedó afirmà que la mesura que havia pres el govern no li era grata, sobretot perquè tant Calvet com ell mateix havien pactat que es posaria en vigor a primers d'octubre i no en aquell mateix moment, però que l'acceptava perquè les circumstàncies així ho exigien. La junta de l'entitat va tenir en compte la justificació que Sedó va fer de la seva actitud i no va admetre la seva dimissió.³¹

Les fonts consultades no permeten saber quina posició van prendre els industrials llaners. La documentació indica només que el Gremi de Fabricants de Sabadell fou cridat pel Foment per celebrar una reunió.³²

Després que Calvet presentés la dimissió, al voltant de 60 patrons de Barcelona, Badalona, de les barriades de Sants, Gràcia, Sant Martí i d'altres pobles de la província es van reunir als salons del Foment del Treball Nacional. S'acordà protestar sobretot pel fet que la mesura es volgués implantar immediatament, suprimint el termini que els dirigents patronals havien proposat en un principi. Una comissió, formada a la seu de Foment, seria l'encarregada de protestar davant el governador de la variació de dates i d'anunciar-li una amenaça: que de moment no s'obririen les fàbriques. Com a responsable del que s'anomenà «Assemblea de Fabricants» es va nomenar Josep Muntadas.³³

El mateix 25 d'agost, uns 250 fabricants de filats i teixits de cotó van celebrar una altra assemblea al Foment. Sota la presidència de Muntadas, hi assistiren empresaris del Pla i de la Muntanya. Igual que a la reunió anterior, hi predominà el criteri de no acceptar el reial decret com a fórmula d'arranjament. Alguns dels presents manifestaren que el procediment adoptat per a finalitzar el conflicte, l'establiment del decret, no tenia exemple arreu del món. Se'l va arribar a qualificar d'anticonstitucional. I es va decidir, per unanimitat, formar una Comissió unitària que estaria integrada per fabricants de filats i teixits de cotó del Pla i de la Muntanya; la seva funció seria solucionar el conflicte. Entre altres industrials, la comissió quedà formada per Josep Muntadas, en

30. *El Trabajo Nacional*, setembre de 1913.

31. *Boletín de la Cámara de Industria de Barcelona*, 28 de setembre de 1913, 1.

32. *Memòria corresponent a l'exercici de 1913 llegida i aprovada en reunió general ordinària celebrada el dia 25 de gener de 1914*, Sabadell, Gremi de Fabricants de Sabadell, 8.

33. *La jornada de trabajo...*, 550.

representació del Pla, i per Ramon Roig i Armengol, com a delegat de la Muntanya.³⁴

Amb el lliurament d'un document al governador civil, la comissió inicià la seva tasca. L'escrit recollia la queixa empresarial: deia que establir, per mitjà d'un reial decret, una nova jornada de treball reduint-ne la durada sense previ termini per a la seva adaptació semblava una forma inapropiada, desconeguda en cap legislació d'altres països. L'informe assenyalava que alguns fabricants havien acceptat la fórmula, però amb la condició que es comptés amb un termini de temps per a la seva aplicació; tot tornant a assenyalant que el termini d'adaptació hauria de ser fins el 30 de setembre. Acordada aquesta fórmula, es van prendre els acords següents:

a) Se suspenderá la aplicación del Real decreto o imposición de toda sanción contenida en el mismo hasta el 30 de septiembre próximo, para cuya fecha deberá ser publicado el Reglamento para la aplicación de aquel, previa la información de que trata, a la que se procederá desde el día 1 al 15 del mismo septiembre.

b) Todo lo preceptado por los expresados Real decreto y Reglamento y mientras no se promulgue cualquier ley que expresamente lo modifique, no podrá ser alterado ni por patronos ni obreros hasta expirado el plazo de diez años, o sea, hasta el 24 de agosto de 1923.

c) Las horas correspondientes a las fiestas tradicionales que no son de precepto se prorratearan para el trabajo, así diurno como nocturno, entre los 300 días y las 300 noches laborables respectivamente, de manera que quede asegurada la jornada de 3.000 horas de trabajo de día y 2.400 de noche al año, estableciéndose al efecto en cada localidad el horario consiguiente.

*d) Toda infracción será castigada con una multa de 25 céntimos de peseta por cada huso de hilar y de 25 pesetas por cada telar de la fábrica en que se haya infringido lo preceptuado por este Real decreto, cuya multa deberá satisfacer el patrono infractor dentro el plazo de diez días de haberle sido comunicada la imposición de la multa, salvo todo ulterior recurso interpuesto en forma».*³⁵

Malgrat aquestes resolucions, tres dies després el nombre de fàbriques obertes havia augmentat. En una nova assemblea celebrada al Foment del Treball Nacional, la Comissió formada en el seu si donà compte de les gestions que havia dut a terme. La concurrència era molt nombrosa i en la discussió que es va suscitar es varen dir paraules enèrgiques contra la intromissió del govern. Els industrials es queixaven que no hi havia hagut una informació prèvia i que tampoc no s'havia concedit cap termini d'adaptació per a posar en marxa el reial decret.

34. Roig i Armengol era republicà federal. Com a diputat provincial, va formar part de la comissió que elaborà el projecte de la Mancomunitat; *El Diario Mercantil*, 26 d'agost de 1913.

35. *El Diario Mercantil*, 27 d'agost de 1913.

Alguns dels presents van manifestar la seva intenció de respondre a la mesura governamental amb la declaració d'un locaut general. Però, adduint causes humanitàries, els dirigents del Foment no hi varen estar d'acord:

*«Teniendo en cuenta la situación precaria de los obreros de las fábricas del llano, que llevan cinco semanas de paro, los más contra su voluntad, y que los que trabajan en las fábricas de la montaña no han hecho reclamación ninguna los patronos y continúan trabajando, no era justo ni humano condenar a éstos a un paro que no han provocado y a los otros a la prolongación de una situación por demás angustiosa, se desistió, imponiéndose el espíritu de sacrificio en los límites compatibles con la dignidad».*³⁶

Si en algun moment hi va haver una posició unitària davant d'aquest conflicte, aquest front unit ara trontollava. D'una banda, per les negatives del ministre de la Governació a secundar les peticions de la patronal sobre l'aplaçament de posar en vigència el reial decret; d'altra banda, per l'actitud dels directius del Foment, que s'oposaven a decretar un locaut. Per tant, la comissió formada al si de la corporació va dimitir amb caràcter irrevocable. Tot sembla indicar que les diferències més acusades es donaven de nou entre els empresaris del Pla i els de la Muntanya. Aquesta hipòtesi es basa en el fet que els empresaris presents a la seu del Foment van decidir formar dues comissions: ambdues s'haurien de posar d'acord en la qüestió de la resolució dels conflictes.³⁷

Dividida la comissió unitària, el 6 de setembre els empresaris del Pla es reuniren una vegada més al Foment del Treball Nacional. Hi van assistir al voltant de 60 industrials que representaven 10.000 obrers. Segons la patronal, aquests seguien parats, bé perquè les fàbriques no havien obert les portes, bé perquè els treballadors s'havien vist obligats a aturar-se per amenaces d'altres companys. S'acordà seguir mantenint les indústries tancades, continuar demanant les seixanta-dues hores setmanals i enviar un telegrama al cap del govern:

*«Los obreros han demostrado su voluntad de ir a trabajar, y la mayoría lo habían hecho poniéndose de acuerdo con sus respectivos patronos para el cumplimiento de las tres mil horas del Real decreto; pero un grupo de carácter evidentemente revolucionario se vuelve a imponer, haciendo parar nuevamente las fábricas en marcha, gracias a la debilidad de la Autoridad gubernativa, que, de hecho, no ha garantizado como era debido la libertad del trabajo, resultando por este motivo atropellados varios de nuestros obreros. Al protestar enérgicamente ante V.E. por estos hechos, anunciamos que en estas condiciones se impone la necesidad de mantener cerradas nuestras fábricas. Por la Comisión del llano: El secretario, Luís Escayola. El presidente, José Muntadas».*³⁸

36. *La jornada de trabajo...*, 561.

37. *El Diario Mercantil*, 28 d'agost de 1913.

38. *La jornada de trabajo...*, 585.

No disposem de dades que indiquin la magnitud que va assolir aquest locaut decretat per un sector dels empresaris. Desconeixent l'amplitud de la mesura, no es pot assegurar que fos un assaig per l'imponent locaut de finals de 1919 i principis de 1920, però sí que és factible de formular la hipòtesi que, en arribar aquelles dades, alguns dirigents patronals ja estaven entrenats per decretar un locaut d'aquella envergadura.³⁹

Els obrers i el reial decret

L'emissió del reial decret creà polèmica també entre la classe obrera del tèxtil. Quan es va fer públic, els sindicalistes van celebrar una reunió a la Casa del Pueblo. L'acte estava molt concorregut, sobretot de dones. L'ordre del dia era discutir l'actitud que s'hauria d'adoptar davant del decret. El tema suscità un llarg debat, i un document recull que l'assemblea resultà complicada pels crits de les obreres, que corejaven constantment, en pro o en contra, les manifestacions dels oradors. Finalment es va acordar que s'acceptava el reial decret sempre que, com havia decidit el govern, entrés en vigor en aquell mateix moment i no com havia demanat la patronal el 30 de setembre. I en la reunió es va decidir que s'entraria a treballar l'endemà.⁴⁰

El 25 d'agost pel matí els xiulets i les sirenes d'algunes empreses que havien romàs en silenci durant tants dies llançaren a l'aire els seus estridents ecos per indicar als vagues que havia arribat el moment que repreneu la feina.

Conforme havia ordenat el sindicat, els carrers de les barriades obreres començaren a recobrar el seu aspecte de normalitat. Grups de treballadors, ells amb el mocador de l'esmorzar a la mà i elles amb el cistell al braç, es dirigien a ocupar els seus llocs de treball. Aquestes colles es trobaven sovint amb altres en les quals predominaven les dones, que no s'avenien a reconèixer força legal al reial decret. Malgrat que la majoria volia tornar a treballar, això no resultava possible, perquè les fàbriques mantenien les portes tancades. Els obrers es van dirigir al local de La Constància i acordaren anar en manifestació fins al Govern Civil. La marxa estava formada per més d'un miler de persones —dones la majoria— cridant que volien tornar a la feina. Llavors, per saber a què s'havien d'atenir, una comissió formada per cinc obreres i quatre obrers va pujar a parlar amb el governador.⁴¹

Els comissionats expressaren les dificultats que trobaven per reincorporar-se a la feina, bé pel locaut, bé perquè a les fàbriques que estaven obertes se'ls proposava les mateixes condicions de treball que abans de la vaga. I plantejaren al governador que alguns obrers manifestaven que només s'avindrien a

39. S. BENGOCHEA, *El locaut de Barcelona (1919-1920)*, Barcelona, Curial, 1998.

40. *La jornada de trabajo...*, 549-550.

41. *La Vanguardia*, 27 d'agost de 1913.

treballar seixanta hores setmanals, i que descansarien les festes de precepte i les tradicionals.⁴²

El governador va obviar aquestes demandes assenyalant que el decret era clar i que així s'havia de complir. El document no incloïa les peticions dels obrers abans esmentades, sinó que estipulava que s'havia de distribuir l'horari de manera que es treballessin tres mil hores anuals. La comissió va baixar al carrer i des d'un balcó del passeig una obrera va donar compte del resultat de les negociacions.⁴³

Unes dades ens indiquen quina era la situació de la indústria tèxtil a Barcelona aquell 25 d'agost. A primera hora del matí, en unes 48 empreses, la majoria del ram de l'aigua, en les quals treballaven al voltant de 2.000 obrers, es va començar a treballar amb normalitat. Després, a l'hora de l'esmorzar, unes quantes empreses més van obrir les portes. Per aquest primer dia després que el govern regulés la jornada de treball, el governador civil facilità les següents xifres: fàbriques de l'art fabril obertes: 33, en les quals treballaven 2.988 obrers que es van incorporar a la feina; del ram de l'aigua, 30, amb 1.857 assalariats que igualment retornaren al treball, i també van tornar a la normalitat quatre empreses de gènere de punt que comptaven amb 458 empleats.⁴⁴ Dos dies després, a la ciutat comtal romanien obertes 130 fàbriques i treballaven 9.531 obrers.⁴⁵

Seguint les ordres de La Constància, a mesura que avançava la setmana, els obrers, gairebé sense excepció, es disposaren a tornar a la feina. Però la majoria van trobar que les fàbriques seguien tancades o bé, que, bo i estar obertes, els encarregats els deien que no podien deixar entrar a treballar ningú fins que no obtinguessin un avís de l'amo.

Davant d'aquesta situació, a diverses barriades de Barcelona, com les de Sants i Hostafrancs, es va viure una gran efervescència. En la fàbrica Casarramona, per discrepàncies amb l'empresari pel nou horari, 14 obreres van ser acomiadades. A continuació, i en solidaritat, les 700 operàries de l'empresa abandonaren la feina.

A mesura que algunes indústries obrien les portes, s'entrava a treballar, però el malestar persistia. Els obrers es queixaven que no es complia el reial decret. Aquesta inquietud s'exterioritzava en manifestacions en les quals les dones eren sempre les protagonistes. Cridaven que s'estimaven més morir-se de fam abans que deixar-se enganyar i que no tornarien a la feina mentre no sabessin segur les hores que havien de treballar. Entre alguns grups d'aquestes obreres es van estendre rumors que era precís anar a les fàbriques on ja es treballava per a recomanar que es tornés a l'atur.

42. *La jornada de trabajo...*, 558.

43. *La jornada de trabajo...*, 555-556.

44. *El Diario Mercantil*, 26 d'agost de 1913.

45. *La jornada de trabajo...*, 558.

La fi del conflicte

El 15 de setembre pràcticament la totalitat dels treballadors s'havien incorporat a la feina. Només uns 2.000 romanien en atur, i els efectius policials que vigilaven els barris obrers anaren disminuint. Els inspectors de treball, complint ordres rebudes del govern, començaren a visitar els establiments fabrils per a assabentar-se de la interpretació que els patrons havien fet del reial decret. Llavors, les dues comissions creades pels patrons, la del Pla i la de la Muntanya, es varen a tornar a reunir, ara per separat, tot i que ambdues ho van fer a la seu del Foment del Treball Nacional.

La comissió que reunia els fabricants de la Muntanya convocà una reunió per a aquella mateixa tarda del 15 de setembre, a la qual assistiren uns 100 industrials. Els assistents concediren un vot a la taula, presidida per Roig i Armengol, per tal que obrés segons cregués més convenient, facultant-la, així mateix, per tal que si ho creia oportú impugnés el reial decret. Els convocats van determinar, també, integrar dins de la comissió de fabricants de la Muntanya tots els qui tinguessin les seves indústries a l'esmentada zona, qualsevol que fos la força motriu que utilitzessin. També acordaren prendre part en la informació oral i escrita que havia obert l'Institut de Reformes Socials. A aquest efecte es va anomenar una ponència composta per Roig i Armengol, Regordosa i Piella, Gomis, Abadal i els representants de l'Associació de Fabricants de Manresa.⁴⁶

Atès que la pressió d'aquests empresaris sobre el govern no tenia ressò, a l'esmentada assemblea s'acordà, també, consultar a polítics «y hombres eminentes que sean letrados» de tots els partits, «desde La Cierva, hasta Melquiades Álvarez, si procedía y podía alzarse contra el Real decreto». En cas que la resposta fos afirmativa, els industrials encarregarien a aquests polítics que portessin a terme «el recurso dealzada y después nombrarían una comisión para que fuese a Madrid a responder a la información oral que había abierto el Instituto de Reformas Sociales». Els empresaris estipularen, també, que els diputats i senadors catalans que fossin fabricants de la Muntanya acompanyessin l'esmentada comissió.⁴⁷

Mentrestant, al mateix Ripoll, els industrials decidien prescindir de les negociacions que portava a terme el Foment del Treball Nacional i enfrontar-se obrertament al govern: estipularen que només ells serien els responsables de fixar la jornada de treball que hauria de regir a la indústria tèxtil de la Muntanya i que estaria fixada al marge de la legislació vigent.⁴⁸

El 20 de setembre, els fabricants del Pla de Barcelona, sota la presidència de Josep Muntadas, tornaren a reunir-se als salons del Foment del Treball Nacional, els quals, com hem vist, acollien tant els patrons del Pla com els de la Muntanya.

46. *Diario de Avisos y Noticias de Manresa*, 15 de setembre de 1913.

47. *El Diario Mercantil*, 15 de setembre de 1913.

48. J. MARÍN I SURROCA, *Condicions de vida i de treball de la classe obrera i conflictivitat social al Ripollès, 1900-1923* (pròleg de Joan Serrallonga i Urquidi), Ripoll, Ripollès Desenvolupament, 2006.

Allí es va llegir un informe sobre l'aplicació del Reglament del reial decret, que fou aprovat per unanimitat. A l'assemblea es va tornar a nomenar una altra comissió, composta per Muntadas, Joan Puig i Marcó i Lluís Escayola. En representació dels fabricants de Badalona, s'hi van afegir Agustí Montal i Joan Mercader. La finalitat era aconseguir que l'esmentada comissió es traslladés a Madrid amb l'objecte de donar suport al criteri que se sustentava en un informe elaborat pels comissionats. També es va decidir que el secretari de l'Associació de Fabricants de Manresa, Fermí Roca i Coma, anés a la capital del regne. Per últim, ambdues comissions, reunides de nou al Foment, van poder arribar a un acord en una qüestió: van decidir assenyalar el pagament d'unes quotes amb la finalitat de sufragar les despeses que el recurs, en cas que es portés a terme, pogués ocasionar.⁴⁹

L'Institut de Reformes Socials obre una informació

Uns dies abans d'aquests esdeveniments, el 10 de setembre, quan encara no havia finalitzat el conflicte, mitjançant una reial ordre l'Institut de Reformes Socials va obrir una informació que seria la base preliminar a la preparació del reglament que havia de dictar-se per a l'aplicació del reial decret.⁵⁰ A tal informació podrien concórrer tots els qui estiguessin interessats en el reglament, tant entitats patronals o obres com persones particulars. La manera d'intervenir podia ser via escrita o oral.⁵¹

Per la importància que les conseqüències que es derivaven d'aquest reial decret tenien per als industrials i treballadors del tèxtil català, atès que Catalunya era la zona de l'Estat on hi havia instal·lades un major nombre d'empreses del sector, a la informació van acudir majoritàriament catalans, principalment empresaris, però també representants obrers. En aquesta informació es van posar de nou de manifest les diferències d'opinió que sobre el reial decret mantenien els fabricants del Pla i de l'Alta Muntanya. Respecte als empresaris de Sabadell, tot i que a les memòries del Gremi de Fabricants de la localitat es deia que l'entitat acudiria a la informació oberta juntament amb la Unió Industrial i la Cambra de Comerç sabadellenques,⁵² a l'informe elaborat per l'Institut no hi consta cap document presentat pels industrials llaners.

A continuació es reproduïxen, resumides, algunes de les intervencions dels representants més destacats del sector, tant patronals com obrers. Comprenen

49. *Diario de Avisos y Noticias de Manresa*, 22 de setembre, 1913.

50. *La jornada de trabajo...*, 561.

51. J. I. GARCÍA NINET, «Elementos para el estudio de la evolución histórica del Derecho Español del Trabajo: regulación de la jornada de trabajo desde 1855 a 1931», primera part, *Revista de Trabajo* 52, 1975, quart trimestre, 44-55.

52. *Memòria corresponent a l'exercici de 1913*, Sabadell, Gremi de Fabricants de Sabadell, 8. Cal destacar que en els moments del conflicte a Sabadell hi havia 12.000 persones treballant a la indústria tèxtil, Arxiu de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona-Cambra d'Indústria, 1049-56, 11 de juny de 1913.

quatre blocs: en primer lloc, el que recull els informes dels emissaris enviats pels industrials de l'Alta Muntanya; en segon lloc, el que aplega els testimonis dels delegats empresarials del Pla de Barcelona; en tercer lloc, el que recopila els dictàmens dels patrons comissionats pel Foment del Treball Nacional i per la Cambra d'Indústria de Barcelona; i, per últim, el que compila les exposicions dels enviats per les organitzacions obreres.

ELS EMPRESARIS COTONERS DE L'ALTA MUNTANYA

La informació oral oberta per l'Institut de Reformes Socials va començar a tenir lloc el 29 de setembre de 1913, sota la presidència de Gumersindo de Azcárate. El delegat que acudí en representació dels fabricants de l'Alta Muntanya va protestar enèrgicament per la publicació del reial decret. Assenyalava que alterava essencialment les condicions de treball establertes, de manera que per les indústries tèxtils situades a la zona, la seva execució produiria un resultat ruïnós. Enfrontant-se al govern, afirmava que els empresaris de l'Alta Muntanya no acataven el decret. Considerava que, si no es modificava el text, seria impossible treballar en aquelles fàbriques.

Aquest delegat afirmava que la reducció de la jornada de treball era una mesura governamental copiada del model francès, però amb una diferència: allí es limitava al treball de les dones i els nens, sense referir-se als homes adults. Entenia que el decret necessitava un aclariment en aquest punt, i aduïa que, pels interessos catalans i espanyols, reproduir la jornada francesa era un inconvenient de caràcter econòmic molt accentuat. Assegurava que França podia permetre's establir l'esmentada jornada laboral perquè no necessitava exportar, atès que tenia un mercat interior molt ric i unes colònies molt extenses. Deia que, dels països europeus, només Anglaterra i Alemanya tenien unes jornades inferiors a l'horari que establia el reial decret, que a França i a altres dues nacions més es treballava seixanta hores, i que després venien Bèlgica i Àustria i algunes altres amb jornades superiors.

A més del problema de la jornada laboral, el representant de l'Alta Muntanya assenyalava que hi havia el de la producció. Insistia que en una hora de treball no es produïa igual quantitat de productes en tots els països, i que unificar la jornada donaria com a resultat una diferència sensible en el valor del producte fabricat. Afegia que la producció obtinguda a la indústria tèxtil de l'Alta Muntanya estava molt per sota de la producció que s'obtenia en un país com Anglaterra. Imputava aquesta desigualtat a l'escassetat i la inestabilitat del personal d'aquella zona, que suposadament se sentia atret envers la gran ciutat, de manera que en els petits nuclis de població sempre hi havia una massa obrera que estava en curs d'aprenentatge i que després va emigrar als grans centres.

Segons l'informant, una altra causa que provocava una menor producció era la diferència d'organització del treball de la indústria de l'Alta Muntanya. Deia que el mercat interior espanyol, al ser reduït, no permetia l'especialització que tenien les indústries angleses. En una fàbrica d'aquell país que tingués 20.000 o

30.000 fusos, es treballaven dos, tres i fins a quatre tipus, mentre que a les fàbriques catalanes, al produir per a un mercat petit, havien de fabricar en totes les fàbriques gairebé tots els números i quasi tots els tipus. Això, afirmava, redundava en perjudici de la quantitat i la qualitat de la producció. I afegia que a la indústria tèxtil només li quedava el recurs de l'exportació.

El comissionat per l'Alta Muntanya es mostrava contrari a la uniformitat que imposava el reial decret, que tant afectava les fàbriques del Pla com les de la Muntanya. Afirmava que les condicions en què aquestes empreses treballaven eren molt diferents, perquè les de la Muntanya utilitzaven força hidràulica i les del Pla, vapor o electricitat. Entenia que el reglament hauria d'especificar la manera d'establir un ordre de compensacions i un marge per tal que les empreses de la Muntanya poguessin aconseguir, dins d'una mateixa jornada, una producció idèntica a la que ja tenien.⁵³

En un altre bloc d'informació, però dins del que s'anomenava Alta Muntanya, els representants de l'Associació de Fabricants de Manresa també s'oposaven frontalment al reial decret. Per començar, deien que aquest significava un atac mortal a la indústria tèxtil de Manresa i la seva comarca i que, en conseqüència, preveien que causaria enormes perjudicis a les indústries derivades i que en vivien. Afegien que les condicions en què es desenvolupava el treball en el Pla o en l'Alta Muntanya eren molt distintes, i deien que, unificar-les, significava destruir la concurrència lliure de la indústria tèxtil al mercat, la qual cosa afavoria la del Pla de Barcelona en perjudici de la de Manresa i la seva comarca. Afirmaven que Barcelona tenia el port, des del qual el cotó passava a les fàbriques sense major despesa de transport. En canvi, es queixaven, en la Muntanya, que el transport per ferrocarril encaria la primera matèria, i després el de les matèries elaborades, la qual cosa augmentava les despeses generals.

Respecte als obrers, els fabricants manresans deien que el treballador de la Muntanya compartia el seu treball fabril amb el del camp i que, en certes èpoques, a causa de la manca de braços, la indústria es ressentia en un 20 o 40 per cent. Per aquest motiu, i a l'inrevés que l'obrer del Pla, suposadament l'assalariat de la Muntanya no tenia estímul per a la feina. D'aquí, afirmaven, que els millors obrers, tant en qualitat com en quantitat, es trobessin a les ciutats. Segons aquests informants, a Barcelona un obrer feia funcionar tres o quatre telers, mentre que a Manresa i la seva comarca tan sols en feia treballar un o dos. Explicaven que quan en aquesta zona es va intentar fer una reforma encarregant a un obrer tres o quatre telers es va produir una vaga que durà nou mesos i l'abandó de la reforma.⁵⁴ I afirmaven que els assalariats d'aquells indrets ni havien demanat una reforma ni s'havien adherit a la vaga de l'estiu, perquè comprenien que la uniformització de les hores de feina era la mort de la indústria tèxtil de la comarca.

53. *La jornada de trabajo...*, 45-52.

54. Per a aquesta qüestió, vegeu, C. ENRECH, *Indústria i ofici. Conflictes socials i jerarquies obreres a la Catalunya tèxtil (1881-1923)* (pròleg de Pere Gabriel), Bellaterra, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 200 i 205.

ELS FABRICANTS DEL PLA DE BARCELONA

La informació escrita dels fabricants del Pla de Barcelona estava signada pels directius del Foment del Treball Nacional Lluís Escayola i Josep Muntadas, i havia estat aprovada en una assemblea de fabricants del Pla celebrada el 20 de setembre de 1913 en els salons d'aquella corporació. En el preàmbul del document els informants feien al·lusió a un manifest aprovat en assemblea de fabricants adreçat a l'opinió pública com a protesta contra la manera amb què el govern havia pretès posar fi a la vaga de l'estiu. Ara, després d'aquest manifest, creien innecessari tornar a insistir sobre la «*notoria extralimitación en que ha incurrido el Poder ejecutivo al asumir funciones privativas del Poder legislativo, con la publicación del Real decreto del 24 de Agosto último.*»

Els empresaris del Pla es reiteraven en la seva posició contrària al reial decret. El rebutjaven perquè: «*A la gravísima herida que recibe el desarrollo de la exportación al encarecer el costo de la producción, sin la contrapartida de una compensación, y por la justicia que envuelve el decretar una reforma de jornada y salario.*» I feien una proposta de reglamentació. A continuació se citen alguns dels punts continguts en aquesta proposició: la jornada màxima de tres mil hores de dia i dues mil quatre-cents noranta-sis de nit a l'any seria de seixanta setmanals quan es treballessin totes les festes tradicionals i s'observessin només els diumenges i les onze festes de precepte. Assenyalaven que el temps dedicat a la neteja de les màquines seria independent del que es dedicava a la producció, segons es feia abans del reial decret.

Davant de l'Institut de Reformes Socials, els patrons del Pla volien deixar constància que el seu informe no era fruit d'un egoisme de classe «ni llevaban la intenció de procurar poner a salvo los intereses de una comunidad de amigos, sino que les guiaba la alteza de miras de querer salvar el estancamiento y retroceso del enorme caudal de riqueza pública que representaba el sostenimiento del trabajo textil de España».

I exposaven diversos punts que donaven arguments a les seves reclamacions. Entre altres coses, deien que des de la pèrdua dels mercats colonials la indústria tèxtil es trobava en un període de reconstitució. Que hi havia alguns països europeus de major potència econòmica que la d'Espanya on encara es treballaven 65 i 66 hores setmanals (citaven el cas italià). Que la mitjana del jornal de l'obra teixidora en el Pla de Barcelona era de 20 a 22 pessetes setmanals, una remuneració que suposadament seria superior o, almenys, igual a la resta d'oficis equivalents. Per tant, aquests industrials consideraven injusta qualsevol mesura que vingués a provocar un major desequilibri de salari per aquest concepte.

Els informants asseguraven que la veritable vàlvula de seguretat de la indústria tèxtil d'Espanya era l'exportació.⁵⁵

55. *La jornada de trabajo...*, 147-159.

EL FOMENT DEL TREBALL NACIONAL I LA CAMBRA D'INDÚSTRIA

Malgrat que en representació del Pla hi acudiren directius del Foment del Treball Nacional, representants d'aquesta corporació que participaven com a tals també van respondre a la informació oberta per l'Institut de Reformes Socials. L'entitat presentà un document signat per Guillem Graell, vocal-secretari, i per Josep de Caralt, president accidental.

Els signants protestaven contra el procediment de solucionar una vaga per mitjà d'un reial decret (amb això es distanciaven de l'anterior president de la corporació, Eduard Calvet, que havia pactat aquesta fórmula amb el governador).

Aquests representants afirmaven que, segons el que acordés el reglament, centres fabrils sencers podrien desaparèixer. Explicaven que, en el passat, atès que la concentració de fàbriques a la ciutat comtal era focus de pertorbacions, posats d'acord els fabricants i les autoritats locals, es va afavorir amb mesures extraordinàries la dispersió i la creació de fàbriques en les conques dels rius. I seguien dient:

«La baratura de la fuerza motriz hidráulica y la relativa abundancia de personal en condiciones económicas justificaron la previsión de los puntos de desembarque de este movimiento centrifugo. Pero la distancia de los puntos de desembarque de las primeras materias, los consiguientes gastos de acarreo y transporte, y el aumento considerable de los gastos generales, habían obligado a una composición de lugar que había creado una especie de estado jurídico que en el Real decreto se tendría que respetar, para conveniencia de patronos y obreros».

Des del Foment es deia que la base de la distribució d'hores havia de ser la de tres mil anuals, i no la de seixanta setmanals. I s'afegia que tot indicava que aquesta mesura ja havia estat acceptada pels obrers.⁵⁶

Lluís Sedó i Joaquim Aguilera, en qualitat de president i secretari respectivament, van ser els delegats de la Cambra d'Indústria de Barcelona. Ambdós industrials assenyalaven que la indústria del cotó seria la més afectada per la reducció de l'horari imposat pel reial decret. Asseguraven que no defensaven la jornada de llarga duració, perquè suposadament els països més competitius tenien els horaris més reduïts. Però afirmaven que la reducció de la jornada s'havia d'acompanyar d'una reforma del treball i d'unes circumstàncies especials en el país que s'implantés: instrucció tècnica, educació de l'obrer, protecció interna de les indústries per part de l'Estat, etc., i, sobretot, del factor temps, perquè, suposadament, aquestes reformes no podien improvisar-se.

Els responsables de la Cambra afegien que si fos possible establir a Espanya la jornada anglesa de 55,5 hores de treball setmanal, i amb aquesta les tarifes

56. *La jornada de trabajo...*, 159-162.

per les quals es regien els obrers filadors i teixidors anglesos, amb les quals obtenien setmanades superiors a 25 pessetes, els espanyols escassament en percebrien 10 o 12. Adduïen que aquesta diferència tenia el seu origen en el fet que allí els obrers controlaven quatre telers, i segons els articles sis, mentre que en el nostre país el nombre es reduïa a un, dos i, excepcionalment tres o quatre; i també en el fet que allí una filatura funcionava amb cinc obrers per mil fusos, i a Catalunya se'n necessitaven deu o dotze.

I per mitjà d'un informe, Sedó i Aguilera oferien unes dades relatives a les jornades de treball que es feien a Catalunya, zona on sembla que es concentrava prop del 90 per cent de les indústries afectades pel decret: en les manufactures de tissatge de seda es treballaven de 60 a 64 hores setmanals; en les dels teixits de lli més o menys com en el cas anterior, però variava segons les localitats; en els productes de jute i cànem la quantitat d'hores que empraven els treballadors oscil·laven entre 64 a 66 per setmana; i, en la indústria de la llana, l'horari era de 62,5 a 64 hores setmanals.

A les manufactures de cotó, la diversitat d'horaris no era menor. Sempre segons aquests industrials, les filatures estaven, en la seva majoria, situades en les conques dels rius Ter, Llobregat i els seus afluents. De 1.800.000 fusos, només 400.000 funcionaven al Pla de Barcelona i pobles costaners; la resta se situaven en els marges d'aquests rius.

Segons els informants de la Cambra d'Indústria, a Barcelona i els seus suburbis la jornada de treball a les filatures era de 64 hores setmanals, és a dir, que els obrers treballaven dues hores menys que les que indicava la llei; a la conca del Ter, Baix Llobregat i pobles del Pla, l'horari s'elevava a 66 hores i, per excepció, a l'Alta Muntanya, la jornada laboral era superior a la legal. Asseguraven que la jornada laboral en els gèneres de punt era de 66 hores.

Respecte a les indústries situades a l'anomenada Muntanya, des de la Cambra d'Indústria es dibuixava un panorama pessimista sobre el seu futur. Es deia que la prohibició del treball nocturn de les dones per la llei de 1912 (que, recordem, cobraven uns salaris molt inferiors als dels seus companys masculins), la reducció i la unificació de la jornada de tres mil hores anuals de dia, el transport de l'energia elèctrica des dels grans salts dels Pirineus a les ciutats del litoral eren, innegablement, factors que en els últims anys tendien a reduir els avantatges de què gaudien aquelles indústries. S'assenyalava que podia arribar el moment en què tants inconvenients ocasionessin un moviment d'emigració dels patrons de la Muntanya cap al Pla.

Els industrials asseguraven que baixar de les tres mil hores efectives de treball equivaldria a reduir, i tal vegada anul·lar, l'exportació. Demanaven que es consignés en el reglament que quan no es tractés de grups protegits (dones i menors), la jornada de treball nocturn fos igual a la diürna, és a dir, la de tres mil hores.⁵⁷

57. *La jornada de trabajo...*, 174-193.

LA FEDERACIÓ REGIONAL DE L'ART FABRIL DE CATALUNYA

Com s'ha vist abans, representants d'associacions empresarials i patrons a títol individual van respondre a la informació escrita redactada per l'Institut de Reformes Socials. Cal dir, però, que també van contestar algunes societats obres. Per la importància que la Federació Regional de l'Art Fabril de Catalunya, de tendència anarcosindicalista, tenia entre la classe obrera del tèxtil, aquí es reproduirà un resum d'aquesta rèplica.

Els delegats de la societat obrera denunciaven que les condicions dels obrers dedicats a la indústria tèxtil, en gran part dones i nens, eren deplorables, i que, per aquest motiu, La Constància havia presentat unes bases en les quals demanava una reducció de la jornada laboral. Com a justificant, al·legaven que *«con el desarrollo prodigioso de la maquinaria durante el transcurso de treinta años se ha elevado a un 80 por 100 de aumento en la producción»*. I manifestaven quin era el sentir entre els obrers masculins respecte al treball de les dones: *«considerése el aumento que representa en la fortuna capitalista y la consecuencia producida para los trabajadores: simplificación mecánica del trabajo; muchos obreros reemplazados por mujeres y niños; padres de familia sin jornal; mujeres que abandonan el hogar y han de cumplir sus deberes maternos después de once, doce, trece... horas diarias de trabajo...»*.

Els informants afegien que la conducta dels fabricants, i en el seu nom la dels encarregats, era inhumana respecte a les obreres. Deien que els patrons, en general, havien prescindit de l'hora de lactància prescrita per la llei de març de 1900, de manera que l'alimentació materna de la infància obrera quedava suspesa durant les hores de treball de la mare. Denunciaven que, per aquest motiu, als centres industrials la mortalitat infantil era enorme. Adduïen que la prova d'aquest incompliment era coneguda per tots, i que el govern ho reconeixia oficialment al reial decret, en el qual quedava clar que els patrons no s'atenien a la llei. Però per a aquests associats, de tendència anarquista, el reial decret, en ésser emanat des del govern, tampoc no els inspirava confiança:

*«Cuando vemos a los patronos, en actitud semifacciosa, reunirse en el Fomento de la Producción Nacional durante la actuación para la adopción de la fórmula gubernativa, quedando el funcionario policiaco a la puerta, y la Autoridad gubernativa y la judicial sin perseguir ni procesar a ninguno de los ilegalmente reunidos, mientras se ha visto a la policía atropellar un Centro obrero, prender a los concurrentes como delincuentes en reunión clandestina».*⁵⁸

58. *La jornada de trabajo...*, 196-201.

LA UNIÓN PROFESIONAL D'OBRERS FILADORS, TEIXIDORS I SIMILARS DE BARCELONA

En formar part de la Federació Social Obrera Catòlica, els representants d'aquesta entitat es mostraren proteccionistes davant del treball de la dona i els nens. Indicaven que l'article cinquè del reial decret preveia que els inspectors de treball i les juntes de reformes socials vetllarien pel compliment de les lleis que prohibien treballar el diumenge alhora que protegien el treball femení i infantil. Tanmateix, tenien dubtes que aquest article s'arribés a complir íntegrament, ja que denunciaven el següent:

«La infracción reiterada por algunos patronos de esas Leyes de protección a los trabajadores, y, sobre todo, el hecho de ver sin el correctivo que impone la Ley a los culpables de aquella infracción, a pesar de la denuncia y de los expedientes que la justificaban, hizo creer a la masa obrera y a esta Unión Profesional que dichas Leyes, dictadas para ella, e inspiradas en la más estricta justicia, eran letra muerta para ciertos fabricantes».

Segons asseguraven, un dels motius de la vaga havia estat l'incompliment patronal d'aquestes lleis.⁵⁹

Amb la ingent quantitat d'informació rebuda de tot Catalunya, de la qual aquí només s'ha mostrat una part, l'Institut de Reformes Socials redactà un reglament per l'execució del reial decret. El projecte fou aprovat per l'Institut el 22 de desembre de 1913.

La fundació de la Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya

Com a resposta a la mesura governamental d'estatuir el reial decret, els empresaris catalans del tèxtil, al mateix temps que participaren àmpliament en la informació oberta per l'Institut de Reformes Socials, portaren a terme un procés d'organització que culminà en una federació unitària. Ja s'ha indicat anteriorment que els estatuts del Foment del Treball Nacional prohibien a aquesta entitat actuar com una corporació de resistència. Aquesta limitació condicionava l'actitud de la corporació i, tradicionalment, l'havia impulsat a promoure societats patronals d'aquestes característiques. Ara, durant el mes d'octubre, alguns socis del Foment van fundar l'Associació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, que tenia com a funció actuar com a grup de pressió contra el govern i contra els obrers organitzats. Tot indica que les diferències entre els empresaris del Pla i els de la Muntanya es relegaren a un segon pla per tal de tenir una organització que en el futur serviria eficaçment als seus interessos.⁶⁰

59. *La jornada de trabajo...*, 202-204.

60. S. BENGOCHEA, *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya* (pròleg de Pere Gabriel), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, 131-135.

El següent document posa en relleu el sentir de la patronal:

*«Las autoridades locales en su impaciencia de dar con una solución de momento, prescindiendo de los factores económicos que regulaban la producción, elaboración, sin la debida base, una fórmula que ofrecieron al gobierno, y éste, sin otro fin que dar solución al conflicto de orden público que por la huelga temía, publicó el Real decreto, que, si de momento sirvió para contener la agitación callejera y para que las fábricas volvieran al trabajo por un espíritu de tolerancia y civismo de los fabricantes, vino a producir una mayor perturbación en las relaciones de patronos y obreros a agravar la crisis económica latente en las fábricas y cuyas consecuencias se han padecido durante todo el año y se siguen padeciendo».*⁶¹

Un projecte de Reglament i un projecte de llei

Després d'elaborar la informació encarregada pel govern, seguint les opinions que en l'esmentada informació patrons i obrers van exposar, l'Institut de Reformes Socials redactà un projecte de reglament per a l'execució del real decret.

Entre altres qüestions, en aquesta proposta es fixava allò que havia estat causa de rebuig entre els empresaris, sobretot pel que respecte als de l'Alta Muntanya: s'estipulava que la jornada màxima que hauria de regir per als obrers no podria excedir de les seixanta hores setmanals, és a dir, tres mil a l'any, ententent per setmana legal la suma de sis dies laborables consecutius, entre els quals s'havien de distribuir les esmentades hores. Un altre punt que el projecte detallava i que havia donat lloc a una resposta categòrica per part dels industrials era el que fixava que la neteja de les màquines es faria dins de les seixanta hores setmanals. Si aquesta neteja es feia fora de les hores reglamentades, caldria retribuir-les com a hores extraordinàries.

Les infraccions serien castigades amb multes de 50 a 2.500 pessetes, i, excepte que hi hagués proves del contrari, els patrons en serien sempre els responsables.⁶²

Tenint en compte el cúmul de problemes que el redactat del reglament comportava, el govern va decidir que fos una llei, i no un reglament, la que vingués a regular d'una manera orgànica la jornada de treball a la indústria tèxtil. El ministre de la Governació encarregà a l'Institut de Reformes Socials la redacció d'un projecte de llei en el qual s'estipulessin les condicions de treball per les quals hauria de regir-se la indústria tèxtil. La proposta fou aprovada en el si de

61. Arxiu Històric de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona-Cambra d'Indústria, 1049-56, sense data.

62. Arxiu Històric de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona-Cambra d'Indústria, 1049-56, 1916.

l'Institut el 3 de maig de 1915, amb 33 articles que eren una síntesi del projecte del reglament frustrat. L'avantprojecte fou remès com a projecte el 22 de maig de 1916 a les Corts, i va rebre diverses esmenes en el Senat, on tampoc no va acabar de prosperar.⁶³

Després d'aquestes frustracions, el ministre de la Governació, Joaquín Ruiz Jiménez, elaborà un altre projecte de llei que el maig de 1916 fou presentat a Corts. Estipulava que la jornada màxima diürna a la indústria tèxtil seria de deu hores, compreses entre les sis del matí i les vuit del vespre. En certs casos podria augmentar-se, però mai no podria passar de les 60 hores setmanals, i sempre es respectarien els diumenges.

El projecte incidia també en un altre punt al qual la patronal s'oposava: la neteja de les màquines es faria dins de la jornada ordinària.⁶⁴

Davant la posició del govern presentant a les Corts un projecte de llei mitjançant el qual es tractava de regularitzar la jornada de treball a la indústria tèxtil, la Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya elaborà un document en el qual constaven redactades catorze bases que recollien totes les esmenes que els industrials havien fet a la informació oberta per l'Institut de Reformes Socials. A l'informe, els industrials tornaven a enfrontar-se al govern i assenyalaven que si no havien acceptat les disposicions del reial decret no admetrien ara la seva reglamentació. Per això, afirmaven que dedicarien tots els mitjans legals per aconseguir que el projecte de llei que es presentés a les Corts reflectís l'esperit de les bases assenyalades.⁶⁵

I l'any 1916, la memòria de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Reus deia:

*«Considerados desacertados varios de los preceptos contenidos en el proyecto de ley regulando la jornada de trabajo en la industria textil, la Cámara abogó por su modificación, de acuerdo con lo informado por diversas entidades económicas de Cataluña, ante el Instituto de Reformas Sociales al proceder ese a su estudio y posteriormente al ser presentado al Senado ante la correspondiente Comisión dictaminadora».*⁶⁶

L'oposició patronal aconseguí que el reglament no arribés a aprovar-se. Quan es va produir la vaga del tèxtil de juliol-agost de 1916, que fracassà, encara el govern no havia publicat cap reglament per a l'aplicació del reial decret de 1913. Tampoc mai no s'aprovà cap llei amb la qual es pogués tirar endavant el reglament.

63. GARCÍA NINET, «Elementos para el estudio...», 44-55.

64. *Diario de Sesiones de Cortes*, apèndix 3r al núm. 9, 22 de maig de 1916.

65. Arxiu de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona - Cambra d'Indústria, 1049-56, 1916.

66. Arxiu de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Reus, *Memòria*, 1916.

Conclusions

Les últimes interpretacions sobre la gran vaga del tèxtil que va tenir lloc a Catalunya l'estiu de 1913 apunten que les reformes dutes a terme al sector del tèxtil a finals del segle XIX que anaren feminitzant la mà d'obra, la diversitat d'horaris i l'incompliment empresarial de les lleis protectores de dones i nens van ser els factors determinants perquè el conflicte esclatés. Començà quan la patronal no va avenir-se a negociar amb els obrers les bases de treball. Un cop iniciat, només davant el perill d'una generalització de l'atur, els líders empresarials van pactar amb el govern, d'acord amb el governador civil. Llavors es va acordar emetre un reial decret mitjançant el qual es regulava la jornada de treball a la indústria tèxtil. Els esdeveniments que van tenir lloc aquelles setmanes posaren de manifest les divisions existents entre l'empresariat del tèxtil, concretament entre els del Pla i els de la Muntanya. Aquests últims no s'havien vist afectats per la vaga, ja que el sindicat La Constància, que l'havia iniciada, encara no tenia implantació en aquella zona. Per aquesta raó, aquests industrials foren els que més virulentament s'oposaren a la decisió governamental d'instaurar el reial decret. De fet, es van enfrontar directament al govern, però davant la certesa que aquesta pressió no tenia ressò, acordaren, també, posar-se en contacte amb polítics de tots els partits, «desde La Cierva, hasta Melquiades Álvarez, si procedía y podía alzarse contra el Real decreto». Els fabricants de la Muntanya afirmaven que la indústria tèxtil catalana no era competitiva, ja que la mà d'obra era poc eficient. Segons assenyalaven, les indústries s'havien instal·lat a la Muntanya fugint dels disturbis que tenien lloc al Pla, i deien que si es posava en marxa el reial decret haurien de tornar al lloc de partida, ja que no podrien fer front a les despeses que ocasionava el transport. Però cal indicar que entre els empresaris del Pla també hi va haver desacords a l'hora de secundar el que estipulava el reial decret, sobretot pel que fa al moment en què s'havia de portar a terme. Tot i que la seva actitud no va ser d'enfrontament obert amb el govern, quan acabà el conflicte la majoria dels patrons declararen un locaut, que fou un precedent de l'imponent atur patronal decretat sis anys després. No tot l'empresariat va estar d'acord a seguir aquest locaut (a diferència del que passaria més tard, el 1919). Alguns sectors del Foment del Treball Nacional es van negar a exercir aquesta pràctica al·legant qüestions humanitàries. La vaga va posar de manifest també la dificultat dels directius del Foment del Treball Nacional i de la Cambra d'Indústria per representar tots els empresaris del tèxtil, entre altres coses perquè els estatuts de les entitats els impediien actuar com a societats de resistència. Aquesta mancança propicià que, per l'octubre d'aquell mateix 1913, alguns empresaris fundessin una organització que tenia com a finalitat actuar com una federació de resistència unitària: la Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya. Un element que cal destacar d'aquest conflicte és l'alta participació de les dones. Aquestes eren majoria dins els assalariats d'aquella indústria, i es pot dir que les seves condicions de treball eren penoses. Per la mateixa feina percebien uns salaris que representaven gairebé la meitat dels

que rebien els seus companys. Treballaven més hores de les que la llei marcava, sobretot a la nit, i molts empresaris no complien la llei de 1900 que protegia l'obra mare. També es mostraven recelosos a complir la promulgada el 1912, que prohibiria el treball nocturn femení de manera progressiva, mentre que entre una gran part de la mà d'obra masculina era ben acollida, perquè veien en aquesta llei l'ocasió de frenar la competència femenina. En definitiva, es pot dir que el caràcter repressiu del sistema de la Restauració, la duresa d'una part de la patronal catalana envers el moviment obrer i l'existència d'interessos diferents dins l'empresariat del tèxtil, entre els fabricants del Pla i la Muntanya, que es feien la competència, van ser els principals motius pels quals va ser difícil arribar a acords en matèria laboral durant aquells anys.